

Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi: Laadullisen sisällönanalyysin tärkein kotimainen tietokirja

Teos: Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi
Tekijät: Jouni Tuomi & Anneli Sarajärvi
Kustantaja: Tammi
Sivuja: 204
Julkaisuvuosi: 2018
Laitos: Uudistettu laitos. Ensipainos ilmestyi vuonna 2002.
Hinta: 28,90 € painettuna (Adlibris, 22.3.2023);
13,95 € e-kirjana (Suomalainen, 22.3.2023)
ISBN 978-951-3199-53-1 (nid.)

Johdanto

Jouni Tuomen ja Anneli Sarajärven (2018) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* on kotimaisen menetelmätietokirjallisuuden klassikko. Teokseen on elinkaarensa aikana viitattu Google Scholarin mukaan jo yli 35 000 kertaa. Sitä on siis käytetty erittäin ahkerasti suomeksi laadittujen opinnäytetöiden ja tutkimusartikkeleiden menetelmäviitteenä, mutta myös englanniksi laadituissa tieteellisissä julkaisuissa. Tässä arvioissa keskitytään uusimman 2018 julkaistun laitoksen tarkasteluun, joka järjestyksessään toinen uudistettu laitos. Teos julkaistiin alun perin vuonna 2003, ensimmäinen uudistettu laitos vuonna 2009 ja tämä toinen uudistettu laitos vuonna 2018. Painoksia lienee otettu useita jokaisesta laitoksesta.¹

Teoksesta löytyy jokaisen laitoksen esipuheet, joista näkee, miten niitä on kehitetty. Tämä on erittäin mielenkiintoista. Ensimmäisen laitoksen esipuheessa määritellään teoksen alkuperäistavoite ja -tarkoitus. Uudistettujen laitosten esipuheet käsittelevät enemmän teoksen kehittämistä. Ensipainoksen esipuheen mukaan teos on suunnattu erityisesti aloittelevalle tutkijalle, joka usein valitsee sisällönanalyysin laadullisen tutkimuksen analyysimenetelmäksi. En osaa arvioida onko asia näin, vai valitsevatko aloittelevat tutkijat menetelmän siksi, että tämä kirja tarjoaa sen toteuttamiseen selkeät ohjeet.

Oli miten oli, teos on keskeinen laadullisen tutkimuksen opas ja käytän sitä lähes päivittäin. En ole löytänyt teokselle vielä hyvää vastinetta englanninkielisestä

¹ Mitä eroa on uudistetulla laitoksella ja uudistetulla painoksella? <https://www.kirjastot.fi/kysy/mita-eroa-on-uudistetulla-laitoksella>

kirjallisuudesta. Näin ollen ehdotan kustantajalle, että he voisivat kääntää teoksen englanniksi tai pyrkiä myymään käännösoikeudet kansainväliselle kustantajalle. Samalla tekijät voisivat tehdä tässä kritiikissä myöhemmin esitettävät päivitysehdotukset. Kysyntää hyvälle menetelmäteokselle nimittäin olisi, sillä laadullista tutkimusta tekeviä tutkijoita on valtavasti.

Sisällöstä

Teos sisältää johdannon ja kahdeksan lukua, joista viimeinen (luku 8) on lyhyt yhteenveto. Ensimmäisessä kahdessa luvussa määritellään laadullinen tutkimus tämän teoksen näkökulmasta ja analysoidaan laadullisen tutkimus roolia tieteessä. Luvuissa 3 ja 4 opastetaan, miten laadullista tutkimusta ja sisällönanalyysiä tehdään käytännössä. Luvuissa 5 ja 6 pohditaan laadullisen tutkimuksen etiikkaa ja luotettavuuden arviointia. Tosin aineiston määrään liittyvät asiat ovat osa luotettavuuskriteereitä, joten katso myös alaluku 3.4 tässä yhteydessä. Luku 7. avaa laadullista tutkimusta opinnäytetyön kontekstissa. Luku 7. on geneerinen, mutta siellä on useita hyviä oivalluksia arviointiin liittyen. Lukuja 7 ja 8 ei käsitellä tässä kritiikissä tämän enempää.

Mielestäni tämä on teos, jota tulee lukea uran aikana useaan kertaan eri näkökulmista. Kandi- ja maisteriopintojen aikana pääfokus on luvuissa 3, 4 ja 7, koska tarve on enemmän pragmaattinen. Aineisto tulee saada kerättyä ja analysoitua, mutta menetelmän kuvaamiseen liittyvät vaatimukset eivät ole yhtä keskeisessä roolissa. Jatko-opinnoissa ymmärrys kasvaa, ja lukujen 5 ja 6 eettiset näkökulmat ja luotettavuuskriteerit ovat aikaisempaa tärkeämpiä. Myöhemmällä akateemisella uralla laadullisen tutkimuksen tieteenfilosofinen perusta (luvut 1 ja 2) alkaa vähitellen avautumaan. Sielläkin on monta vaihetta alkaen post doc -ajasta päättyen mahdollisesti professoritasolle. Perinteisesti metodologinen kehittäminen on ollut erityisesti kokeneempien tieteenharjoittajien vastuulla.

Huomaa, että yllä esitetty analyysi on tehty nimenomaan Helsingin yliopiston kemian aineenopettajakoulutuksen näkökulmasta, jossa tieteenfilosofisia opintoja tulee vasta jatko-opinnoissa. Muissa koulutusohjelmissa lukujen 1 ja 2 sisältö voi avautua jo aikaisemmassa vaiheessa akateemisesta uraa.

Laadullisen tutkimuksen määritelmä

Tekijät määrittelevät laadullisen tutkimuksen tyypiltään empiiriseksi tutkimukseksi, koska sille on ominaista empiirinen tapa tarkastella ja raportoida havaintoaineistoa (s. 27). Määritelmä on selkeä, mutta silti he korostavat useaan otteeseen, että laadullista tutkimusta ei ole mielekästä määritellä tiukasti, vaan ajatella sitä erilaisia tutkimusperinteitä yhdistävänä sateenvarjona. Itse arvostan sivun 27 määritelmää, joka mahdollistaa laadullisen aineiston keräämisen esimerkiksi haastatteluilla, kyselyillä ja havainnoimalla. Määritelmällä pääsee opinnoissa pitkälle. Korostan, että asioista ei tarvitse opintojen alussa tehdä liian vaikeaa, ja sen vuoksi lukujen 1 ja 2 perehtymiseen kannattaa kandi- ja maisterivaiheessa käyttää omaa harkintaa. Ne ovat mielenkiintoisia, mutta jos ne tuntuvat liian haastavilta, niin niihin voi palata uudestaan myöhemmin akateemisen uran edetessä.

Aineiston kerääminen

Luvussa 3 käsitellään aineiston keräämistä. Eri metodien käsittely on pintapuolista, mutta ne sisältävät hyviä metatason oivalluksia. Suosittelen, että niiden tueksi hankitaan eri menetelmiin yksityiskohtaisesti perehtyviä teoksia. Esimerkiksi haastattelussa voi hyödyntää teosta *Tutkimushaastattelu* (Hirsjärvi, 2008) ja kyselyjen laatimisessa teosta *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät* (Vehkalahti, 2019).

Seuraavaan laitokseen suosittelen tekijöiden laajentavan teosta aineiston prosessoinnin osalta. Litterointiin liittyvä problematiikka puuttuu kokonaan, saati sitten sen koneellinen toteuttaminen. Tämä kokonaisuus olisi tärkeä asia oppinnäytetyön tekijöille.

Laadullisen aineiston analyysi: sisällönanalyysi

Viimein luvussa 4 päästään itse asiaan eli aineiston sisällönanalyysiin. Kokonaisuus on erinomainen. En ole löytänyt yhtä selkeää esitystä siitä, miten sisällönanalyysi tulisi toteuttaa ja miksi se tulisi tehdä näin. Luvussa esitellään sujuvasti termit, termien monimuotoisuus ja siitä johtuvat haasteet. Tämä selkeyttää ajattelua ja mahdollistaa eri tiedetaustojen omaavien tutkijoiden yhteisymmärryksen. Esimerkiksi, miten fenomenologis-hermeneuttinen perinne eroaa yhdysvaltalaisesta perinteestä (s. 114) tai miten sisällönanalyysi eroaa temaattisesta analyysistä (s. 140)?

Luvun keskeisin sanoma erilaisten sisällönanalyysimuotojen esittely. Analyysi voidaan toteuttaa aineistolähtöisesti (induktiivisesti), teorialähtöisesti (deduktiivisesti tai teoriaohjaavasti). Alan asiantuntijoina Tuomi ja Sarajärvi tuovat esittävät teoriaohjaavan muodon yhteydessä tärkeän tiedon: ”*Yhdysvaltalaisessa perinteessä ei puhuta teoriaohjaavasta sisällönanalyysistä*” (s. 133.) Tämä tarkoittaa sitä, että amerikkalaisiin lehtiin ei todennäköisesti kannata lähettää artikkeleita, joissa sitä on käytetty.

On tärkeää tiedostaa, että saman tutkimuksen sisällä voi käyttää useampaa analyysimuotoa, jos tutkimuskysymyksiin vastaaminen sitä edellyttää. Esimerkiksi tutkimuksessa Pernaa & Wiedmer (2020) yhden tutkimuskysymyksen kohdalla käytetty induktiivista ja toisen kanssa deduktiivista lähestymistapaa. Näin toimittiin siksi, että ensimmäisen kohdalla pyrittiin kuvaamaan, millaisia ulottuvuuksia aineistosta nousee. Toiseen tutkimuskysymykseen vastaamisessa taas hyödynnettiin olemassa olevaa viitekehystä, jonka läpi ilmiötä tarkasteltiin.

Erinomaistakin voi parantaa. Sisällönanalyysiosiota voisi vielä parantaa entisestään tekemällä suosituksia eri ohjelmistoista ja niiden hyvistä käyttötavoista. Modernien ohjelmistojen käytön osalta (esim. ATLAS.ti) päivitystarve olisi akuutti.

Eettiset näkökulmat ja luotettavuuskriteerit

Luvussa 5 käsitellään laadullisen tutkimuksen eettisyyttä. Eettinen tarkastelu on erittäin pintapuolista. Se antaa noviisille aiheeseen johdatuksen, mutta sitä tulisi päivittää nykyaikaan. Mielestäni TENKin yleissuosittelun esittely yhdistettynä sekä Manhattan- ja Mengele-tapauksiin ovat hyviä nostoja, mutta lukuun tulisi päivittää käytännön tason ohjeistusta tutkittavien informointiin, tietosuojailmoituksiin, eettiseen ennakoarviointiin sekä datan käsittelyyn ja hallintaan. Nämä näkökulmat ovat kehittyneet erityisesti ihmistieteiden tekemisessä viime vuosina merkittävästi ja asioiden huomioon ottaminen on pakollista opinnäytetöissä. Tämän aiheen tietoja voi olla hankala laittaa painettuun teokseen, koska se voi vanhentua nopeasti. Yksi vaihtoehto olisi tehdä jokin pysyvä verkkosivusto kirjan lisämateriaaliksi, josta saisi aina viimeisimmän tiedon ja ajankohtaiset suositukset.

Luotettavuustarkastelu on osa tutkimuksen eettistä näkökulmaa. Tässä teoksessa luotettavuusosio on erinomainen. Erityisesti sivun 162 koontitaulukko laadullisen tutkimus luotettavuuskriteerien monimuotoisuudesta on erittäin hyvä.

Yhteenveto

Tuomen ja Sarajärven *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* on paras koskaan lukemani teos aiheesta. Mielestäni se täyttää sille asetetut tavoitteet erittäin hyvin, vaikka se kaipaisi päivitystä erityisesti ohjelmistojen käyttämisen ja eettisen näkökulmien suhteen.

Teos soveltuu kaikille, niin opinnäytetyön tekijälle, ohjaajalle että tutkijalle. Itse käytän sitä omassa tutkimuksessa ja opetustyössä jatkuvasti. Mielestäni on keskeistä sisäistää, että teema on haastava sekä noviisille että jo pidempään tutkimusta tehneelle. Tämän vuoksi teosta pitää lukea suurella nöyryydellä. Minulle on toiminut strategia, jossa ensin perehdyin lukuihin 3, 4 ja 7 tehdessäni maisterintutkielmaa vuosina 2007–2008. Väitöskirjavaiheessa 2008–2011 laajensin lukuihin 5 ja 6, mutta kokeilin varovasti myös kirjan alkuosaa. Silloin se oli vielä liian haastava. Yliopistonlehtorikaudellani alkaen vuodesta 2017 olen yrittänyt perehtyä myös lukujen 1 ja 2 tieteenfilosofisiin näkökulmiin.

Sinulle voi toimia tämä tai jokin toinen malli. Yhtä kaikki – teos on erittäin suositeltava jokaiselle laadullisen tutkimuksen parissa työskentelevälle.

Johannes Pernaa

Kemian opettajankoulutusyksikkö, Kemian osasto,
Matemaattis-luonnontieteellinen tiedekunta, Helsingin yliopisto
johannes.pernaa@helsinki.fi

Lähteet

- Hirsjärvi, S. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus.
- Pernaa, J., & Wiedmer, S. (2020). A systematic review of 3D printing in chemistry education – analysis of earlier research and educational use through technological pedagogical content knowledge framework. *Chemistry Teacher International*, 2(2). <https://doi.org/10.1515/cti-2019-0005>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos). Tammi.
- Vehkalahti, K. (2019). *Kyselytutkimuksen mittarit ja menetelmät*. Helsingin yliopisto. <https://helda.helsinki.fi/handle/10138/305021>

Kiitokset

Tämän kritiikin laatimisen on rahoittanut Suomen tietokirjailijat ry.
Lue lisää tietokirjakritiikkien apurahoista [täältä](#).

